

VAN HAVER TOT GORT

Uitgave Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde, Postbus 3086, 3101 EB Schiedam (010-4261291)
NOVEMBER/DECEMBER 1990 - Nummer 97 - Verschijnt tweemaandelijks

Een werkelijk forum

In mei 1976 verscheen de 'eerste publicatie' van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde. Als dus in 1991 op de eerste dag in mei opnieuw een Van Haver Tot Gort in uw bus glijdt zal niet alleen het AKG vijftien jaar bestaan, maar zal dat nummer ook triomfantelijk het cijfer 100 voeren. Honderd lijfbladen van gemiddeld acht paginaatjes maakt een verrekt dik boekwerk.

Nu weten wij heel wel, dat het lang niet allemaal eersterangs informatie is geweest die die 800 pagina's hebben verschaft. Van de andere kant: Van Haver Tot Gort is wél een bindmiddel geweest en een kanaal via welk de molenaars van onze club bijeen zijn gehouden.

Tijdens de jongste ledenvergadering is een redactiecommissie in het leven geroepen om ons blad een injectie te geven. Dat is nodig en, als

redacteur moet ik zeggen: ik vind het maar dom dat het nooit eerder is gebeurd. Het uitgeven van een blad kost geld. Als je dus slim bent doe je méér met zo'n periodiek dan het door leken laten vullen. Je gebruikt het als een werkelijk forum van meningen en inzichten, je verdiept en verbreedt er je vakkennis mee, je enthousiasmeert via zijn kolommen de collega's.

Vaak genoeg zijn er oproepen uitgegaan aan de molenaars om ook eens aan Van Haver Tot Gort te denken, maar veel heeft dat nooit opgeleverd.

We mogen voor ons bestwil hopen dat het anders wordt nu we met ons allen 15 jaar oud zijn....

Jan Houdijk

Ledenvergadering AKG

Onder nieuwe voorzitter naar 15-jarige bestaan

Het is even wennen, zo'n vergadering. De nieuwe regeltjes maakten bijvoorbeeld dat tijdens de najaarsledenvergadering van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde een bestuurswijziging niet dan met kunst en vliegwerk kon worden geëffectueerd. Weliswaar waren alle aanwezigen unaniem van mening dat Jan Tollenaar de nieuwe voorzitter moest worden - en Bert van der Voet en Gert Klijnstra tot het algemeen bestuur mogen toetreden -, maar die unanimiteit zegt pas wat als het noodzakelijk minimum aan stemmen daarmee ook werkelijk gehaald wordt. Dat bleek kantje boord. Dankzij de schriftgeleerdheid van Adrie Peereboom en diens exegese van de statuten werden de nieuwe bestuurders in hun functie bevestigd.

De bestuurswisseling was een van de belangrijkste punten tijdens deze vergadering. Om privé-redenen moet Marcel Koop zijn voorzitterschap beëindigen. Hij werd staande de vergadering bedankt voor zijn vele werk en energieke inzet en als blijk van waardering was er een prachtige karaf met toepasselijke inscriptie.

Contributie verhoogd

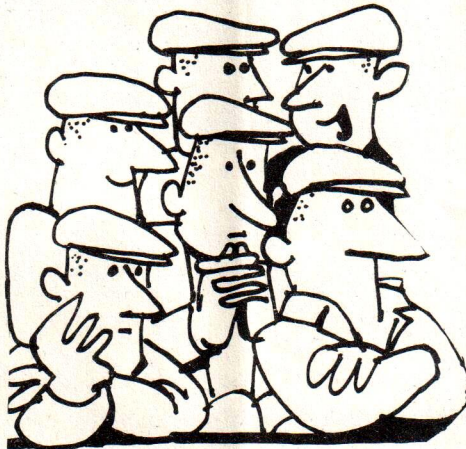
Delicaat was het onderwerp dat penningmeester Cock den Uijl aansneed: een verhoging van de contributie. De club heeft de laatste tijd voor nogal hoge kosten gestaan, zo motiveerde hij zijn voorstel om de vaste bijdrage van 100,- naar 120,- en de omzetafhankelijke bijdrage van 2,20 naar 2,50 per ton te tillen. De omzetting van stichting naar vereniging is een dure grap gebleken, de embleem-schilden zijn op en er moet in nieuwe schilden worden geïnvesteerd, volgend jaar is ons lustrum jaar en willen we dat vieren dan moet er wat armslag zijn...

Discussie volgde. En wat ook volgde was enige kritiek: waarom was aan ieder niet van tevoren een financieel overzicht uitgereikt? Niettemin ging de vergadering - met alle stemmen ook weer - akkoord met het voorstel.

Er werden nog meer spijkers met koppen geslagen. Om het 15-jarig bestaan

van het AKG niet onopgemerkt te doen voorbijgaan werd een lustrumcommissie ingesteld. Voorlopig hebben daarin twee molenaars zitting genomen: Hans Titulaer en Bert van der Voet.

Van Haver Tot Gort functioneert niet zoals het eigenlijk zou moeten. De schuldigen zijn degenen die het blad niet gebruiken als spreekbuis voor alles wat er aan interessants te melden valt vanuit het eigen midden. Daar mag, nee: moet, verandering in komen. Een eerste stap naar een oplossing is het instellen van een redactie-commissie. Die moet voor een nieuwe impuls zorgen. In dat groepje nemen tijdens de vergadering Adrie Peereboom, Herman Schippers en Willem Roose zitting. Samen met Jan Houdijk zullen zij zich met elkaar verstaan over een nieuwe opzet.

Er is niet veel tijd voor, maar toch komt ook de kwestie van het onvoorspelbare bakgedrag van tarwerassen aan de orde. Het lijkt erop dat alleen het proefbakken nog tot een veilige conclusie kan leiden. In elk geval, zegt Jan Pijnappel, is het nodig dat de *werkgroep inkoop en keuring* een infuus krijgt met vers bloed. Er moet meer vakkennis worden vergaard en aan produktontwikkeling worden gedaan. Daar is nu te weinig mankracht voor. Adrie Peereboom maakt, in aanvulling daarop, nog even duidelijk dat het probleem met de kwaliteitsbepaling van nieuwe tarwerassen een algemeen probleem is. Alom heerst de (lichte) paniek en alom wordt er gestudeerd. Hij stelt voor dat het AKG vooralsnog de kat uit de boom kijkt en afwacht tot er in een of andere

hoek (die kapitaalcrachtiger is dan wij) iets van licht begint te gloren. Gezien de kwaliteit van de oogst pleit hij er echter wel voor om opnieuw een keuringsronde te houden.

Op vragen wordt geantwoord dat eventueel bij het Technisch Laboratorium Rotterdam om onderzoek naar eitwitpercentages kan worden gevraagd. Ook kan worden onderzocht of de club gebaat is bij de hulp van een commerciële proefbakker, die ons ook met receptuur van dienst kan zijn.

Tijdens de rondvraag lijkt de voornaamste bezorgheid die te zijn rondom de 'oprukkende' collega-molenaars. Wordt de spoeling niet te dun als we alsmaar nieuwe leden opnemen, is de angst bij sommigen. Het bestuur is, zegt Marcel Koop voor het laatst vanachter de bestuurstafel, nu echt bezig met het opstellen van richtlijnen waaraan collegialiteit te toetsen valt. Maar als een mooie gedachte om mee naar huis te nemen wordt geopperd, dat het altijd de voorkeur heeft mensen op te nemen in plaats van af te stoten. Leden kun je aanspreken op verplichtingen die ze zijn aangegaan, buitenstaanders bevinden zich totaal buiten je macht.

Waarna men pauzeerde om in de middag te gaan luisteren naar behartenswaardige woorden over tarwe en rogge in maalderij en bakkerij.

J.H.

Dank bij jubileum

Op 20 augustus vierden de heer en mevrouw Schraven uit Tilburg hun vijftigjarige bruiloft. Bij die gelegenheid hebben zeer velen uit de molenaarswereld zich bij het jubilerend paar aangediend om hun gelukwensen over te brengen. De heer Schraven vraagt ons om in ons blad de dank van hem en zijn vrouw uit te spreken voor alle goede wensen en met name ook voor de bloemrijke felicitatie van ons gilde. Mathieu Schraven heeft met zijn vrouw, acht kinderen en 17 kleinkinderen een blijde dag meegeemaakt, schrijft hij, en hij wenst ons veel sterkste en goede werkideeën toe.

Het zal de oplettende molenaar niet zijn ontgaan dat er in de tarwe en in het meel nogal wat onrust en onzekerheid heersen. Wat het meel betreft wil ik verwijzen naar het thema-nummer van 'Bakkerswereld' nr. 6 van 4 oktober. Daarin worden onder de kop 'Maalindustrie in beweging' behartenswaardige zaken gezegd en wordt zéér kritisch, echter niet geheel terecht (!), gesproken over het kleinbedrijf, onze sector dus. Hier wil ik het hebben over een heel andere kant van de ambachtelijke maalderij, namelijk de inkoop.

Met voorbijzien aan het loonmalen kunnen molenaars ruwweg in twee categorieën worden ingedeeld als het gaat om hun inkoopbeleid. De eerste categorie is de traditionele inkoop. Hij heeft één of hooguit enkele vaste relaties bij wie steevast wordt gekocht. Hij richt zich vooral op goed te malen tarwe die behoorlijke bakeigenschappen moet bezitten. Mengen (melangeren) doet hij soms en dan nog vaak uit financiële overwegingen. Kortom, zoals grootvader werkte zo werkt hij nu nog. Want zo ging het immers toch altijd goed?

Categorie twee tracht een andere weg in te slaan, met een schuin oogje kijkend naar de traders, inkopers, laboranten en proefbakkers in de meelindustrie. Hij is erg gevoelig voor het kwaliteitsverschil tussen zijn meel en fabrieksmeel, en hij relateert de waarde van molensteenmaling ten opzichte van de tarwekwaliteit. Maar tastend, ploeterend en soms struikelend gaat deze molenaar zijn weg, daarbij het oude en vertrouwde loslatend omdat hij dáárvoor de bakkers niet meer heeft.

Wie zit er nu goed en wie heeft er gelijk?

Commercieel bezien bepalen de markt en de ontwikkelingen op de markt of een inkoop/verkoopbeleid succesvol is of niet. In de EG, in Nederland en zelfs in provincies bestaan regio's die zich qua economische ontwikkeling negatief onderscheiden van andere. Ook voor een korenmolenaar kan dat een geweldig verschil uitmaken: het assortiment en het kwantum roggemeel, in het noorden en oosten van het land gemalen, raakt een randstedelijke molenaar aan de straatstenen niet kwijt, of misschien een beetje ervan in de omliggende plattelandsgebieden. Het is echter onverstandig de ogen te sluiten voor wat er 50 of 100 kilometer verderop aan de gang is, vooral omdat de ontwikkeling in de meelindustrie en de hele bakkerijsector zeer nadrukkelijk

Inkopen op kwaliteit en samenwerking met het oog op de toekomst

richting schaalvergroting en daarmee brancheverkleining gaan! Is er dan voor de ambachtelijke korenmolens nog toekomst en wat moet er dan nú gebeuren?

Nauwkeuriger eisen

Allerlei ontwikkelingen in de kleine bakkerij, zoals de weerzin tegen nachtarbeid, onvoldoende aanbod van bekwaam personeel, verlies van marktaandeel enz., hebben als consequentie voor de bakkerijgrondstoffen - waaronder meel - dat de kwaliteitseisen al nauwkeuriger worden geformuleerd. Ook het ambachtelijk gemalen meel ontkomt daar niet aan. Met een snel teruglopend aantal vakmensen in de bakkerij moet ook het molenmeel zich in een geautomatiseerd bakkerijproces, tegen een scherpe kostprijs, tot een constant eindproduct laten verwerken. En dat moet mogelijk zijn.

Wat is maatgevend voor de inkoop? Dat de kwaliteit van onze meelproducten wordt bepaald door de aard van de grondstoffen (tarwes) bij een uiteraard optimale vermaling.

Een traditioneel inkoopbeleid zal steeds minder aansluiten bij de bakkerijtechnologie van de jaren '90. Maar een moderne aanpak vraagt een grote inzet van kennis, tijd en geld en dat is, gelet op de lage rendementen van onze molens, een schier onmogelijke opgave voor een individueel bedrijf. Inkoopmarketing en samenwerking zijn antwoorden die een sterk schaalvergroting effect hebben en daarmee het concurrentieaandeel kunnen nivelleren.

De drie K's

Wat wil dat zeggen, inkoopmarketing? In grote lijnen worden dezelfde elementen beschouwd als in de verkoopmarketing met het essentiële verschil van de stroomrichting: naar de molen toe in plaats van er vandaan. Inkoopmarketing is doelgerichte grondstoffeninkoop gericht op continuïteit, kwaliteit en kostenbeheersing (3 K's). Om de gestelde

doelen te bereiken zijn nodig middelen als P.R., reclame, investeren, kwaliteitscriteria, marktkennis, duurzame relaties, enz. enz.

Het effect van goede inkoopmarketing is gelegen in het voortdurend op maat beschikbaar hebben van de juiste tarwes binnen de gestelde kwaliteitscriteria, tegen de laagst mogelijk prijs, voor de productie van hoogwaardige melens.

Gezien de beperkte mogelijkheden van onze molens om de kwaliteit van de eindproducten tijdens de vermaling te verbeteren (door toevoegingen) is de inkoop op kwaliteit voor óns nog belangrijker dan voor de industrie. Door samenwerking tussen onze molens kan een gebundelde vraag ontstaan die allerlei mogelijkheden schept naar de graanhandel, maar vooral naar de akkerbouwers toe. De huidige perspectiefloze situatie in de graanteelt kan voor onze molens kansen bieden om op maat geteelde tarwes door gecontroleerde en gekwalificeerde baktarwe teelt te bekomen tegen voor beide partijen interessante prijzen.

Waar zijn de initiatieven, waar is de inzet om de ambachtelijke korenmolens ook in de jaren '90 rendabel te kunnen exploiteren? Graag uw reacties bij de

redactie of bij ondergetekende

Daar boven de Oude Rijn...

'Nou, tot zaterdag dan. En neem maar wat wind mee, want die hebben we de laatste tijd veel te weinig gezien.' Zo gezegd, zo gedaan. De bewuste zaterdag dat ik met de mulders van molen De Eendracht in Alphen aan de Rijn heb afgesproken waait het. En hoe. Het KNMI heeft het over windkracht 7, met vlagen 8.

En vooral die vlagen zijn duidelijk te merken wanneer we tot in de kap van De Eendracht zijn geklommen. Terwijl molenaar Marcel Gordijn het een en ander over de historie van de Alphense molen uitlegt, trekt de wind De Eendracht af en toe zo hard aan dat ik zijn woorden nauwelijks versta.

Een zolder lager gaat dat beter. De fundamenten van De Eendracht, die toen nog de 'Twee Gebroeders' heette, werden in 1752 in de Zaan opgebouwd. Rond 1900 werd de molen per dekshuit naar Alphen aan de Rijn vervoerd, alwaar hij werd herbouwd. In '73 kocht de gemeente de molen, die in '74 werd gerestaureerd.

Oude Rijn

De Eendracht heeft een stellinghoogte van 12 meter en een vlucht van een kleine 24 meter. Vanaf de stelling heb je een mooi uitzicht op de Oude Rijn die zich langs de molen slingert. In westelijke richting langs Koudekerk en Leiderdorp, in oostelijke richting langs Zwammerdam en Bodegraven naar Woerden.

Aan de andere kant van de molen ligt een woonwijk. Heeft De Eendracht geen last met de windtoevoer?

Marcel Gordijn: 'Absoluut niet. Integendeel, het lijkt wel of met de bouw van die woonwijk de wind veel lekkerder is gaan waaien.' Volgens Marcel waren in het eerste bestemmingsplan voor de wijk wel flats gepland, maar stak de gemeente daar zelf een stokje voor door de architect een nieuwe bouwte-

kening te laten maken, een waarin wél rekening werd gehouden met de molen. Het is de gemeente Alphen aan de Rijn er veel aan gelegen De Eendracht te behouden (Marcel: 'Samen met de kerk is dit het enige monument van Alphen'). Maar ook de bakkers uit de omgeving zijn enthousiast. In 1980 werd er een stichting opgericht waarin inmiddels acht Echte Bakkers hebben plaatsgenomen.

Gezamenlijk garanderen zij een vaste afzet van de molenprodukten. En dat is nogal wat. Ondanks het feit dat De Eendracht maar een dag per week maalt, wordt er toch een gemiddelde produktie van 2,5 ton per week gehaald. 'Ons record is 1100 kilo in één uur', voegt Piet Buiksma daar aan toe. Samen met Marcel 'runt' hij de molen. Marcel zit er al vanaf '74, Piet een paar jaar korter.

De diesel

Een verhaal apart is de dieselmotor die in een bijgebouw van de molen is geplaatst. Mooi groen en rood opgeschilderd, gemaakt in 1932, staat hij daar te pronken. Bij weinig wind drijft hij de

pletwals en de reiniging aan. Deze industriemotor is in het begin van de jaren tachtig compleet gerestaureerd door vrijwilligers, die het apparaat nog steeds bij toerbeurt draaiende houden.

Op één keer na dan. Toen had de gasolie-leverancier per ongeluk benzine in plaats van diesel in het vat gegoten. De dienstdoende 'machinist' geloofde zijn ogen en oren niet toen hij zag en hoorde dat de motor het begaf. Smeerpotjes nagekeken, alles in orde. Maar toch, die geur deed het ergste vermoeden... En ja hoor, na een klein technisch onderzoek kwam de aap uit de mouw. Knollen voor citroenen, oftewel benzine voor diesel.

De enthousiaste motorvrijwilligers zijn er ook op de dag dat ik De Eendracht bezoek. Tijdens de koffie hebben ze het over de Molendag. Volgens mulder Marcel is het pannekoeken bakken op die dag uitgegroeid tot een ware traditie. Vrijwilligers en hun ega's bakken die dag van 's ochtend vroeg tot diep in

de middag zo'n 2500 à 3500 pannekoeken.

Vóór de molen wordt er op die dag een van de gemeente geleende oude leger-tent neergezet die van morgenstond tot avondrood tot de nok toe gevuld is met pannekoeken-eters. 'Dit jaar waren het er tussen de 1500 en 2000' is de schatting van de molenaar. 'Dat het er zoveel zijn komt natuurlijk ook omdat de pannekoeken gratis zijn. Maar; hebben ze er één op dan moeten ze wel weer achter aan de rij aansluiten voor de tweede.'

Stoom-molen

Als de koffie op is besluiten we tot een rondje door de molen. Het eerste dat meteen opvalt is het spoorwiel dat een dubbele gang kammen heeft. Volgens Marcel Gordijn komt dit voort uit het feit dat De Eendracht vroeger ook een tijd een stoom-molen is geweest. Het dubbele gang kammen heeft het nadeel dat er veel druk op de staakijzers komt.

Op de stellingzolder tref ik ook een heus 'gastenboek' aan. Een vluchtige blik door het boek leert dat de molen door mensen uit alle windstreken bezocht wordt; Brazilianen, Polen, Amerikanen, Tsjechen, Italianen etc. Het is duidelijk dat Alphen aan de Rijn een internationaal monument bezit.

Marcel: 'Veel mensen zijn natuurlijk nieuwsgierig naar de werking van zo'n molen. Onze doelstelling is om te laten zien hoe nu een maalderij er in het begin van deze eeuw heeft uitgezien.' Uit die optiek is ook de aanwezigheid van een oude Duitse planzifter met pneumatiek te verklaren.

Meteen bij het binnenkomen van De Eendracht zie je hem staan (en hangen). Een gigantische zeefmachine die twee ton volkorenmeel per uur kan verwerken. 'Voor een prikje gekocht in Bremerhaven', legt de mulder uit. 'Volgens mij zijn wij een van de weinigen die zo'n ding hebben staan én hem ook daadwerkelijk gebruiken.' De vrijwilligers van De Eendracht zijn al twee jaar bezig de planzifter in volledige oude staat terug te brengen. 'En het duurt nog wel een jaar voordat-ie helemaal af is.'

Maar de Alphenaren steken met plezier die tijd in hun molen. 'Het is een hobby', zegt Piet, 'we vinden het leuk om hier te werken en uitleg te geven over wat we doen'. Vroeger, eind jaren zeventig, verkocht De Eendracht een belangrijk deel van haar maalgoed aan

particulieren. Die verkoop is een beetje teruggelopen, hoewel de vaste klantenkring is gebleven. Piet: 'We hebben er ook een stel fanatieke thuisbakkers bij. Man, die weten niet eens meer hoe het er bij de bakker uitziet. Die maken álles zelf.'

Op de eerst zolder worden tegen het eind van de middag de zakken volkorenmeel voor de Echte Bakkers afgewogen. Dat gebeurt via een ingenieus systeem dat bij een volle zak automatisch de klep van de toevoer dichtslaat. Vijfentwintig kilo worden op deze manier netjes afgewogen. De molenaar hoeft slechts de zak dicht te naaien en op te stapelen. Op deze manier wordt het meel dat door het koppel 16-er blauwe stenen gemalen is met een minimum van inspanning verwerkt.

Marcel benadrukt dat De Eendracht vooral een produktie-molen is. 'We moeten aan de vraag van de bakkers voldoen.' Qua opleidingsmogelijkheden voor nieuwe vrijwilligers heeft De Eendracht weinig ruimte. Piet: 'Als we echt een lekker windje hebben en we draai-

en een beetje goed, dan is het toch moeilijk om een leerling steeds even de molen te langten vangen en weer op te laten starten. Dat kost veel tijd.'

In het doordeweekse leven is Marcel Gordijn werkzaam in een meelfabriek. 'Maar ja', zegt-ie, 'dat werk is natuurlijk niet te vergelijken met het mooie, ambachtelijke werk dat ik hier verricht'. Op weg naar de stellingzolder komen we Piet tegen. 'Hij is beter gaan lopen, hè', zegt hij tegen Marcel. 'Ja, tegen de avond hè', antwoordt deze, 'dan wordt de wind vaak wat regelmatig en dan gaat-ie beter lopen.'

Ik ga ook lopen. Naar het station. Met de wetenschap dat er zaterdags in Alphen aan de Rijn in ieder geval op één plaats keihard gewerkt wordt om ambachtelijk volkorenmeel te malen. Op dat thuis- en Echte Bakkers ook weer aan de slag kunnen.

In het Molenlaboratorium komen nog weleens graanmonsters binnen die te klein en/of erg vuil zijn. Voor betrouwbare analyses met betrekking tot Zeleny-sedimentatiewaarde en Hagberg-valgetal heeft men minimaal 400 gram 'bakschone' rogge of tarwe nodig. Eventuele verontreinigingen kunnen de analyse bevoor- of benadelen, zoals bijvoorbeeld kleine schottige korrels het valgetal verlagen. Bij de reiniging vallen deze korrels eruit zodat het valgetal dan ook weer zal veranderen.

Het monster dient stevig verstuurd te worden met een plastic/cellofaan binnenverpakking in verband met mogelijk vochtveranderingen tijdens het transport. Binnen 1 week heeft men de uitslag. Wil men deze eerder hebben dan dient erbij vermeld te worden "spoed". Mits het monster een vochtpercentage heeft tussen de 15,5% en 17% heeft men de uitslag binnen 1 - 2 dagen. Indien het vochtpercentage hoger of lager is dan duurt het in verband met conditionering 2 - 4 dagen.

Graanmonsters voor Zeleny en Hagberg-analyses kunt u opsturen naar:

Molenlaboratorium,
t.a.v. Jan Pijnappel,
Baberichseweg 33-35,
6905 JR OUD-ZEVENAAR.

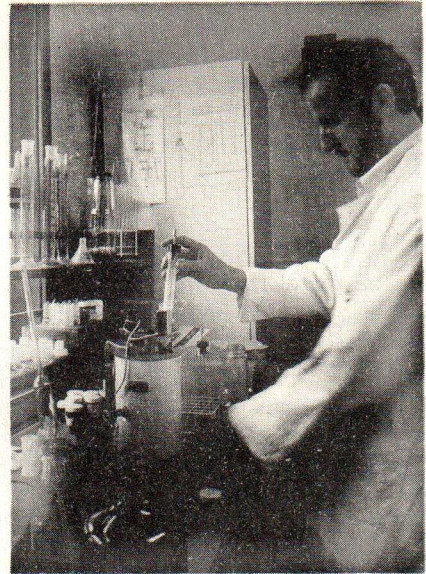
De kosten voor een totaalanalyse bedragen f 45,00 Zeleny-analyse f 33,00 Hagberg-analyse f 27,00. Voor een spoedopdracht wordt f 25,00 extra berekend.

Voor het laten analyseren op eiwit kan men een monster van minimaal 200 gram rechtstreeks opsturen naar:

Technisch Laboratorium Rotterdam,
Postbus 893,
3000 AW ROTTERDAM.
tel. 010-4308894.

Vermeld dient te worden of het monster moet worden voorgeschoond en of u het eiwitgehalte wilt weten in % droge stof. Ook hier wordt u geadviseerd om een "maalklaar" graanmonster op te sturen voor een zo betrouwbaar mogelijke analyse. De kosten van een eiwitanalyse zijn: eiwitanalyse in % f 31,50 eiwitanalyse in % d.s. f 51,50. Beide bedragen zijn exclusief 18,5% b.t.w.

Over analyses

'Dagje Uit'

Een bedrijvig drietal in Zeeland

Op maandag 24 september hield ons Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde zijn jaarlijkse excursie, ditmaal naar de provincie Zeeland. Allereerst werd een bezoek gebracht aan de molen van Brasser in Biggekerke, daarna werd koers gezet naar Oost-Souburg, waar de molen van Zandburg bekeken werd en als laatste molen werd die van De Visser in Wolphaartsdijk bezocht.

Het 35-tal excursiegangers kwam van heinde en verre, waaruit bleek dat men zich wel de nodige inspanningen troostte om de gebeurtenis bij te wonen. Zo hadden Jan Tollenaar uit het Friese Birdaard en de molenaar van "De Volmolen" uit het Limburgse Epen koers gezet naar het mooie Zeeuwse land, dat zich zeker 's morgens van zijn beste kant liet zien: zonnig, met mooie wolkenluchten en, van belang voor de molenaars, met wind. In de namiddag werd het wat buiiger.

's Morgens tegen half elf kwam men langzamerhand binnen druppelen bij Brasser, waar men gastvrij met koffie onthaald werd. De molen werd onder het uitwisselen van eigen ervaringen en indrukken door de meeste van top tot teen bekeken en velen kwamen, vaak hernieuwd, onder de indruk van wat met deze molen gepresteerd wordt in een voor velen zeer kleine ruimte.

Na een voor sommigen wat ommelandse reis kwam men aan in de molen "De Pere" te Oost-Souburg. Dit is een balie-molen. Door deze bouwwijze ontstaat in de molen meer ruimte, ruimte die in deze molen ten volle benut wordt.

De derde molen was de bekende molen van De Visser in Wolphaartsdijk. Het gezelschap werd hier, alvorens de molen te bezichtigen, rond etenstijd, gastvrij en heerlijk op soep en koffie onthaald. Deze molen, een verhoogde grondzeiler, is als het ware een soort

kruising van de molen in Biggekerke en die van Souburg. Enerzijds toch silocapaciteit boven de balie.

Zo zijn er drie molens bezocht: drie onderscheiden molens en drie onderscheiden bedrijven. Toch hebben ze een ding gemeen. Alle drie de bedrijven hebben continu als ambachtelijk molenaarsbedrijf bestaan.

Na de bezichtiging van de molens werd koers gezet naar een stukje andere typische Nederlandse techniek en cultuur: de Oosterscheldewerken, waar de Delta-expo op het werkeiland Neeltje Jans bezocht werd. De excursie werd daar besloten met een gezamenlijke maaltijd. Zo werden deze dag de onderlinge banden versterkt en dat is geen overbodige weelde: samenwerking blijft op zijn minst wenselijk en die kan alleen floreren op basis van vertrouwen en daarvoor moet men elkaar kennen. Het komt de molenaar immers nog steeds niet aanwaaien.

Van Roe + Rad tot Loper + Ligger

Technische molenaarswetenswaardigheden

In april 1978 verscheen in het elfde nummer van Van Haver Tot Gort een tweede deel in de serie 'Van Roe en Rad tot Loper en Ligger'. In het vorige nummer publiceerden wij het eerste deel. Dit keer gaat redacteur Victor Mulder verder met het uitleggen van typische vakwetenswaardigheden op technisch niveau. Het lijkt anno 1990 niet alleen leuk maar ook dienstig deze serie uit eigen 'ver' verleden nog eens boven water te halen.

Wellicht dat de artikelen collega's aanzetten tot het inzenden van hun eigen inzichten. Dat is geen overbodige luxe; verdieping van het vak is voor iedereen goed. Bovendien kan ons lijfblad wat meer redactionele ondersteuning en een breder draagvlak zeer goed gebruiken. Daar gaat-ie dan!

In het vorige nummer van Van Haver Tot Gort hadden we het over het uitbalanceren van de looper. Dit keer behan-

delen we het afstellen van het zogenoemde 'vast-werk'. Het blijkt nogal eens dat er wat verwarring bestaat omtrent het specifieke deel van de constructie van het koppel stenen of 'de maalgang'. Het leek ons daarom een goede gedachte om ter nadere oriëntatie eerst de verschillende systemen met hun kernmerken, voors- en -tegens en (waar mogelijk) historische ontwikkeling maar eens op een rijtje te zetten.

Het gaat achtereenvolgens om:

1. het vast-werk
2. het balanceerwerk, met zgn engelse rij
3. het pennetjeswerk
4. het balanceerwerk met beugel- of kogelrij
5. het tot balanceerwerk omgebouwde vast-werk

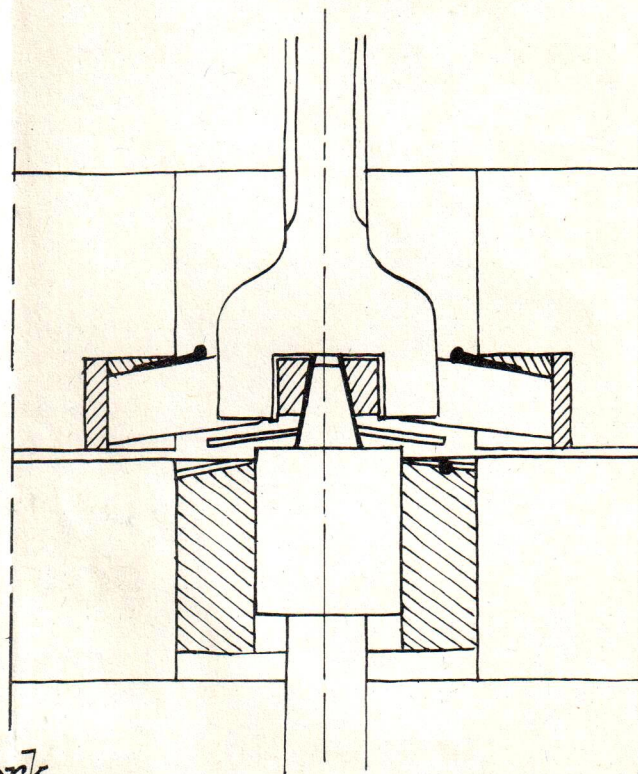
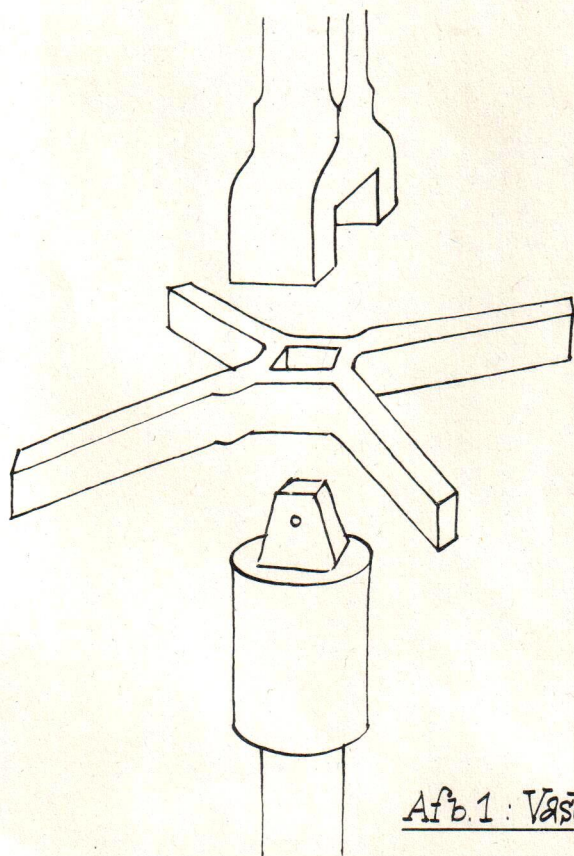
Om spraakverwarring te voorkomen nog even het volgende. Wanneer we in het vervolg spreken van 'de bolspil' dan bedoelen we de in de bus van de ligger draaiende spil die in sommige streken

wel 'de spil', en elders ook wel 'de kleine spil', 'de onderspil', of het 'peerijzer' wordt genoemd. Verder bedoelen we met 'de pasbalk' de balk waar het potje van de bolspil in is gelagerd en die ook wel 'vonderbalk' wordt genoemd.

1. Vast-werk

Dit is het oudste systeem van de reeks die we gaan beschrijven. De bolspil heeft een tapse rechthoekige nok en de (viertaks-)rijn heeft een daar precies oppassend gat. Als het goed is, dan is er geen beweging tussen rijn en bolspil mogelijk. Dat houdt in dat de looper zich niet naar het maalvlak van de ligger voegen kan en dat voor het goed strijken van dit systeem het niet zozeer van belang is of de rijn in het zwaartepunt van de ligger zit, alswel dat de rijn in horizontale zin zodanig in de ligger is vastgespied dat het maalvlak van deze steen in alle richtingen zuiver haaks op de hartlijn van de bolspil ligt.

Hierbij dient de bolspil weer op zijn

Afb. 1: Vastwerk

beurt in alle richtingen zuiver haaks op het maalvlak van de ligger te staan zodat op deze wijze de maalvlakken van de beide stenen zuiver evenwijdig over elkaar draaien. Het moet dan, wil het perfect werken, bij wijze van spreken zo zijn, dat vier kwartjes die men met uitgelichte steen op regelmatige afstand op de ligger schuift, bij het voorzichtig bijhouden van de draaiende looper nagevoeg tegelijkertijd tussen de maalvlakken weggeslingerd worden.

Welnu, als de zaak goed is afgesteld, dan is het, vooral bij het malen van bakgraan op de windmolen - waar men ook bij zeer lage snelheden als de wind afvalt, met een relatief ver uitgelichte looper, nog zou willen blijven malen en de looper dan perfect moet blijven strijken zonder de neiging tot slepen of kantelen te vertonen - een ideaal systeem. Maar in die afstelling zit nu juist het grote geheim van de molenaar; een volgende keer zullen we dat, met be-

hulp van de nodige schetsen, ontfaelen.

Klemmende bolspil

Is de zaak eenmaal goed dan bestaat er de kans dat de afstelling bij het openleggen van de steen echter weer wordt ontregeld, doordat bij het lossen van de zwaar in de rij klemmende bolspil, de ligging van de rij zich iets wijzigt.

Al met al is dat voor veel molenaars de reden geweest om het vast-werk te vervangen door een of ander balanceersysteem, of het om te bouwen tot imitatie-balanceerwerk (zie ill.). Nog iets dat als een nadeel valt aan te merken is, dat er geen mogelijkheid is voor de looper om 'wat mee te geven' als er bij het malen een ongereinigd graan een stuk ijzer tussen de stenen zou komen. Een situatie die bij goed gereinigd bakgraan uiteraard uitgesloten zou moeten zijn. Als een voordeel is tenslotte nog op te merken dat de druk van het staakijzer geen nadelige invloed kan uitoefenen op de stand van de rij en daarmee op het strijken van de looper. Wel wordt

de beschikbare maaldruk (gewicht van de looper) vergroot, door de klemming van de rijntakken in de looper.

Samenvattend kunnen we concluderen dat vast-werk:

- a) het oudste systeem is
- b) het - mits goed afgesteld - op windmolens - waar lage toerentalen voor kunnen komen - ideaal is voor het malen van bakgraan
- c) het staakijzer kan op het strijken van de looper geen invloed uitoefenen, wel wordt de beschikbare maaldruk vergroot; afstellen vraagt veel tijd en vakmanschap
- d) het openbreken van de maalgang geeft kans op verandering in de juiste ligging van de rij
- e) ijzer tussen de steen levert hier meer problemen op dan bij de balanceersystemen, wat op een aantal windmolens nog steeds voorkomt; met name op de meeste standerdmolens.

PAPIEREN ZAKKEN

voor ambachtelijk
gemalen granen
uit voorraad leverbaar:
afm. 50 x 90 cm.,
onbedrukt.

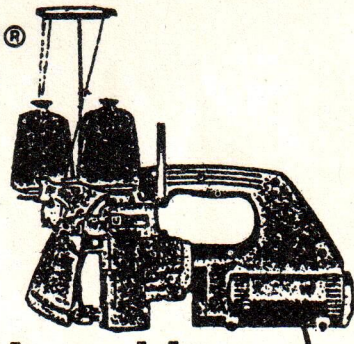
Sterk concurrerende
prijzen voor het maken
van zakken volgens uw
opgave van afmeting en
druk.

Handelonder-
neming
M. de Cort B.V.
Beneluxstraat 10
5061 KE
OISTERWIJK
Telefoon:
04242-83125

Union Special®

Fa. DENA
Postbus 209
8250 AE Dronten
Tel. (03211) 1311
Fax nr. 03211-2144

zakkennaaimachines onderdelen en garens

Vele soorten hardhout o.a.

AZIJNHOUT GROENHART POKHOUT

AMSTERDAMSCH
FIJNHOUTHANDEL
Minervahavenweg 14
1013 AR Amsterdam
tel. 020-828079

Voor meelzakken
en zakband
naar

Van Randeraad's Zakkenhandel

Zuidzijde 118 a
2411 RW BODEGRAVEN
Telefoon (01726) 16139
's Avonds na 18.00 uur:
telefoon (03488) 614